

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

II. Meşrutiyet Döneminde Bir Modern Eğitim Denemesinin Anatomisi: Bahriye Mektebinin 1912 Senesi İmtihanları

The Anatomy of a Modern Education Attempt in the II. Constitutional Era: Exams of the Naval School in 1912

Mustafa YENİ¹ • Deniz TABAKCIOĞLU²

¹Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye.

²Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye

Geliş Tarihi/Received Date: 11.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date: 28.04.2023

ÖZ

Sınavlar, kişinin bilgisinin ve deneyimlerinin ölçülmesi için kullanılan bir yöntemdir. Osmanlı eğitim sisteminin bir parçası olan sınavlar bilhassa askerî yapıdaki modernleşmeyle birlikte önemini daha da arttırmıştır. İşte bu çalışmada, 1912 senesinde Bahriye Mektebinde yapılan sınavlar hakkında yazılan raporlar incelenecektir. Raporlar, Osmanlı bahriye zabiti eğitiminde İngiliz sistemine geçilmesinden sonra hazırlanmıştır. Bundan dolayı raporlarda yeni eğitim modelinden beklentiler ve bu minvalde eğitim sistemde gözlemlenen sorunlar incelenmiştir. Burada, bir yandan eğitimcilerin gözünden bahriye zabiti yetiştirilmesi hususundaki fikirler ele alınırken diğer yandan da talebelerin zabitlik mesleğini seçmelerindeki beklentileri değerlendirilecektir. Raporların başlıca kaynağı Deniz Tarihi Arşivindeki bir klasörde bulunan dosyadır. Bunun yanında diğer arşiv belgeleriyle de zenginleştirilen çalışmada, orijinal kaynaklara dayandırılarak Osmanlı bahriye zabiti eğitiminin görünmeyen yönleri aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bahriye Nezareti, Bahriye Mektebi, Eğitim, Bahriye zabiti.

ABSTRACT

Exams are a method used to measure a person's knowledge and experience. Examinations, which were a part of the Ottoman education system, became more important especially with the modernization of the military structure. In this study, the reports written about the exams held at the Naval School in 1912 will be analyzed. The reports were prepared after the transition to the British system in Ottoman naval officer training. Therefore, the reports examine the expectations from the new education model and the problems observed in the education system in this regard. Here, on the one hand, the opinions of the educators on the training of naval officers will be discussed from the perspective of the educators, and on the other hand, the expectations of the students in choosing the profession of naval officer will be evaluated from the reports. The main source of the reports is derived from a file in the folder located in the Naval History Archive. In addition, the study, which is enriched with other archival documents, will try to illuminate the invisible aspects of the Ottoman naval officer training based on original sources.

Keywords: Naval Ministry, Naval School, Education, Naval officer.

Please cite this paper as follows/Atıf için:

Yeni, M., & Tabakcioğlu, D. (2023). II. Meşrutiyet döneminde bir modern eğitim denemesinin anatomisi: Bahriye mektebinin 1912 senesi imtihanları. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 35-55. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1280265>

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde batılı eğitim ve öğretim yapılması için tesis edilen ilk kurum olan Bahriye Mektebi, Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın teklifi üzerine Sultan III. Mustafa tarafından Kasımpaşa'da Darağacı mahallinde 29 Nisan 1775 tarihinde açılmıştır. Kurumun ismi yabancı kaynaklarda École de Théorie veya École de Mathématiques, Türkçe kaynaklarda ise Hendesehane ya da Hendese Odası olarak kaydedilmiştir (Yakıtal, 1991; Kaçar, 2008; Beydilli, 2015). Bununla beraber kurum, daha çok Hendesehane-i Bahrî Hümayun olarak adlandırılmıştır. Kurumun ismi 1834'te Mekteb-i Bahriyye-i Şahane olarak değiştirilmiş ve 1846'da geçici olarak Heybeli'ye taşınmıştır (Yakıtal, 1991). Mektebin Heybeliada'ya kalıcı olarak yerleşmesi ise 1851 senesinde olmuştur (Şanal & Demiz, 2012).

II. Meşrutiyetin (1908) ilânından sonra donanmanın reorganizasyonu meselesi Ferik Mehmet Paşa başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından Bahriye Şurasında görüşülmüş ve Osmanlı donanmasının dizaynı için İngiltere'den bir amiral talep edilmesine karar verilmiştir (Dal, 2021). Nitekim İngiltere'den Tuğamiral (Rear Admiral) Douglas A. Gamble 3 Şubat 1909'da İstanbul'a getirilmiş ve donanmanın ıslahıyla görevlendirilmiştir (Yakıtal, 1991; Karadoğan, 2008; Hacipoğlu, 2013). Donanma Komutanı olarak göreve başlayan Amiral Gamble, aynı sene Bahriye Nezaretine, Bahriye Mektebinin durumuyla ilgili bir rapor vermiştir. Raporda talebelerin pek çoğunun yaşının ilerlediği ve kifayetsiz oldukları belirtilmiştir. Mektebin binalarının yetersiz olduğu ve iskâna elverişli olmadığı da ifade edilirken tuvalet meselesi bile raporunda yer bulmuş ve kullanamayacak kadar pis oldukları açıklanmıştır. Mutfak kısmının son derece kirli ve bakımsız olduğu ve yemeklerin yenilemeyeceği ifade edilmiştir. Eğitimin çok basit ve verimli olmadığı gibi liyakatsiz muallimlerin okuldan uzaklaştırılması gerektiği açıklanmıştır. Bu durumun düzeltilmesi için ise eğitim şeklinin değiştirilmesi ve İngiliz Bahriye Okulu sistemine geçilmesi gerektiği, bunun uygulanması için de İngiltere'den bir eğitimci getirilmesi önerilmiştir (Uras, 1973). Bunun yanında Osmanlı Devleti, bahriyesinin ıslahı için kapsamlı bir proje hazırlamıştır. 1909 senesinde Meclis-i Mebusan'a yeni bir proje sunan Bahriye Nezareti, on sene sürecek proje müddetince Deniz Kuvvetlerine beş milyon lira aktarılmasını planlamıştır (Karadoğan, 2008).

İngiliz subayların yanı sıra Osmanlı askerî idaresi kendi zabıtlarından da kurum hakkında raporlar hazırlamasını istemiştir. Bunun için 1910'da İngiltere'de bulunan Bahriye Kolağası İbrahim Aşki Bey'den İngiliz deniz okulları hakkında bir rapor hazırlaması istenmiştir (BOA., HR.SFR.3., 613/1). Londra'dan dönen İbrahim Aşki Bey, raporunu Bahriye Nezaretine takdim etmiştir. Bu raporun ardından bahriye eğitimi hakkında müzakerelerin yapılarak kararlar alınması için komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonda İbrahim Aşki Bey, Kolağası Ahmet Tevfik Bey, Kolağası Mehmed Ali Bey, Yüzbaşı Rahmi Bey görev almışlardır. Komisyon, bir layiha hazırlamış ve eğitimde yapılması gerekenleri açıklamıştır (Çoker, 1977; Şanal & Demiz, 2012). Bu layihadan olsa gerek Bahriye Mektebi Nezareti, Tedrisat-ı Bahriye Müdüriyeti ismiyle Bahriye Nezaretine nakledilmiştir. Müdürlük 4 Şubat 1911'de oluşturulmuş ve bütün mektepler de bu makama bağlanmıştır. Müdürlüğün idaresine İbrahim Aşki, Yüzbaşı Cemal ve Yusuf Ziya beyler tayin edilmişlerdir. Bu dönemde bahriye eğitim kurumunda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Nitekim Heybeliada'daki Bahriye Mektebi iskâna uygun bir hale getirilmiştir. Bunun yanında İngiltere Deniz Okulu öğretmenlerinden Horas Hebert

Holland ile Osmanlı Bahriye Tedrisat Müşaviri ve Bahriye Mektebi ders müdürü olarak bir anlaşma yapılmıştır. Holland, 14 Ağustos 1911’de Türkiye’ye gelmiş ve kendisine kaymakamlık (yarbay) rütbesi verilmiştir (Genelkurmay Başkanlığı, 1941; Uras, 1973; Çoker, 1977; Şanal & Demiz, 2012).

Kurumun yeni eğitim sistemi hakkında, Bahriye Nezaretinin hazırladığı Bahriye Salnamesinin 1328 (1912-1913) senesine ait nüshasında bazı bilgiler verilmiştir: ‘Bahriye Mektebi kumandanlıktır. İdare işleriyle meşgul olan bir tane de yöneticisi vardır. Ders müdüriyeti İngiltere’den getirilen bir firkateyn kaptanına emanet edilmiştir. Yeni kabul edilen programa göre, talebe Bahriye Mektebinde dört sene tahsil görür. Bunun tamamlanmasından sonra yine talebelikle bir sene mektep gemisinde ve akabinde mühendislikle üç sene donanmada bulunarak bu suretle toplam sekiz senelik tahsilin ardından mülâzım rütbesi takar. Bundan sonra da talebeler, ihtiyaç ve yeteneğine göre seyr-i sefain, topçuluk, torpido ve elektrik ve çarkçılık ihtisası şubelerine ayrılarak tahsil görürler.’ Buradan anlaşılacağı gibi belirtilen tarihte kurumun öğrenim süresi sekiz yıl olarak düzenlenmiştir. Bu sekiz yılın dört yılı Bahriye Mektebinde, bir yılı mektep gemisinde ve üç yılı da donanmada aktif görev halinde geçirilmektedir (Bahriye Salnamesi, 1328; Şanal & Demiz 2012).

MEKTEPTE EĞİTİM

Mektepteki talebelerin eğitim seviyeleri hakkında XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kayıtlar bulunmaktadır. Bunlardan biri 16 Nisan 1848 tarihli ve Mektep Nazırı Patrona Mustafa Paşa tarafından hazırlanan layihada yer almıştır. Burada mektebe gelişigüzel talebe alındığı, bunlardan bazılarının okuma yazma dahi bilmediği açıklanmıştır. Bu durumun engellenmesi için ise zabıt ve bahriye mensuplarının evlatlarının mektebe alınması gerektiği önerilmiştir. Bu çocukların miktarı yetersiz gelirse okuma yazma bilen, Kur’an-ı Kerim’i hatmetmiş ve 14-16 yaşlarındaki gençlerin okula alınabileceği ifade edilmiştir. (Genelkurmay Başkanlığı, 1941; Şanal & Demiz, 2012). Bununla beraber 1860 tarihli bir belgede, mektebe alınacak öğrencilerin yaşlarının 13’ten büyük olmaması emredilmiştir (BOA., A.MKT.NZD., 312/49).

Sultan II. Abdülhamid dönemindeki kayıtlar, Bahriye Mektebindeki eğitim seviyesini benzer şekilde yansıtmaktadır. Nitekim 1892 senesine ait bir belgede, talebenin talim derslerinde yeterince başarılı olmadığı belirtilmiştir. Talebenin ayrıca jimnastik, yüzme ve filika çekme derslerinden de başarısız olduğu açıklanmıştır. Bunun sebebinin ise derslere yeterince önem verilmemesi olduğu görülmektedir. Aynı belgede talebelerin İngilizce dersinde okuyup yazdıkları ama telaffuzlarının kötü olduğu da vurgulanmıştır (Şanal & Demiz, 2012).

Sultan II. Abdülhamid döneminin sonunda eğitim kurumlarındaki disiplinsizlik dikkat çekmektedir. 1907 senesinde, Mekteb-i Sultani’deki müdür odasında bulunan petrol sobasında yemek pişirildiği için yangın çıkmıştır. Benzer durumların oldukça yaygın olduğunun anlaşılması üzerine Bahriye Nezareti, askerî mekteplerde disipline uygun hareket edilmesini emretmiştir (BOA., BEO., 3012/225844). Ancak bu durum II. Meşrutiyet döneminde de pek değişmemiştir. Öyle ki, kurumun matematik muallimi Varnalı Ahmet Tevfik Bey’in anılarında, mektepte koç beslendiği, pek çok talebenin evli ve çocuk sahibi olduğu, ders sırasında yemek pişirmek için fasulye ayıklayan öğrencilere bile tesadüf edildiği görülmektedir (Uras, 1973).

Her şeye rağmen II. Meşrutiyet yılları, bahriye eğitiminde yeniliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu bağlamda Çoker (1977) şunları belirtmektedir: Bahriye Mektebi mezunu mühendisler hakkında 1910'da yeni bir talimatname uygulamaya konulmuştur. Birinci senede mühendisler, Âsâr-ı Tevfik zırhlısındaki programa göre eğitilmişler ve her gün üç saat teorik ders görmüşlerdir. Birinci senenin sonunda imtihandan geçen mühendisler, donanma gemilerine dağıtılmışlardır. Burada bölük yüzbaşları, seyir, topçu ve torpido zabitlerinin yanında yeniden eğitim ve öğretime tabi tutulmuşlardır. Bir gemide altı ay bu şekilde eğitilen mühendisleri, Donanma Kumandanlığı bir öncekinden silah ve teşkilâtı bakımından farklı bir gemiye nakletmiştir. Altı ay sonra buradaki eğitimini de tamamlayarak başarı olan mühendisler, üsteğmenliğe yükseltilerek sorumlu zabıt olarak görevlendirilmişlerdir.

Yukarıda bahsi geçen İngiliz eğitimci Holland da mektepte pek çok düzenleme yapmıştır. Yapılan düzenlemelerin ilki ders saatleriyle alakalı olmuş ve dersler elliser dakikaya indirilmiştir. Muallimlerin derslere zamanında girmeleri ve sınıftan erken çıkmamaları kurala bağlanmıştır. Elektrik, fizik ve mihanik (amelî makine) gibi derslerin uygulamalı olarak öğretilmesi için laboratuvar tesis edilmiştir. Talebin yazıyı pürüzsüz okuması, duyduğunu ve gördüğünü doğru şekilde yazıya aktarmasına hususi önem verilmiştir. Bunun yanında talebeye herhangi bir ders kitabı verilmemiştir. Zira Holland, ders esnasında not tutulmasını yeterli bulmuştur. Ayrıca Holland, talebin yanında muallimlerin gelişimine de rehberlik etmiştir (Genelkurmay Başkanlığı, 1941). Bunların sonucunda faaliyetlerinden memnun kalınan Holland'ın sözleşmesi 1 Ağustos 1914'ten geçerli olmak üzere bir sene daha uzatılmıştır (BOA., İ.MMS., 173/25).

Mektep talebesinin eğitim durumunun dışında kurumun teçhizat ihtiyaçlarına ilişkin de bilgiler mevcuttur. Sultan II. Abdülhamid döneminin sonlarına, 1907 senesine tarihlendirilmiş bir kayıta, kuruma alınması düşünülen geminin pahalı olduğu ve bütçede karşılığı bulunmadığı belirtilmiştir. Çözüm olarak ise envanterdeki vapurlardan birinin mektep gemisi olmasına karar verilmiştir. (BOA., BEO., 3163/237176; BOA, MV., 117/35). Buna rağmen Bahriye Nezareti, 30 bin lira bedeli olan bir mektep gemisi alınmasını tekrar talep etmiştir (BOA., Y.MTV., 303/118). Kuruma mektep gemisi alınması talebi, II. Meşrutiyet döneminde devam etmiştir. Ancak bu dönemde de mektep gemisi sorununun bütçeye takıldığı görülmektedir (Karadoğan, 2008).

Mektepte İmtihanlar

Mektepteki imtihanlar hakkında XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren kayıtlara ulaşılmaktadır. Bunlardan biri 1846 tarihlidir. Bu belgede mektebin yönetmeliği gereği her sene imtihan yapılacağı açıklanmıştır. Yine aynı belgede imtihanların mektebin ders nazırları, mektep nazırları ve bahriye meclisi tarafından görevlendirilen kişilerden oluşan kurul (heyet) tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Belgede ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf talebelerine fûnûn-ı bahriye, coğrafya, heyet (astronomi) derslerinden sınav yapıldığı belirtilmiştir. Sorulardan üç tanesine cevap verene âlâ (iyi), iki tanesine cevap verene orta, birine cevap verene zayıf not verilmiştir. Yine aynı tarihli bir başka kayda göre ise, Bahriye Mektebi talebesinin imtihanının her sene usulüne göre yapıldığı açıklanmıştır (Şanal & Demiz, 2012). Üstelik Bahriye ve Tıbbiye mektepleri imtihanlarına başta Sultan Abdülmecid olmak üzere devletin ileri gelenlerinin iştirak etmesi, Osmanlı idaresinin zabıt eğitimine verdiği önemi göstermektedir (BOA., A.TŞF., 5/96).

XIX. yüzyılın son çeyreğindeki sınavların icrasına dair kayıtlardan birinde, talebelerin yıl ortasında özel (hususî) ismi verilen imtihanlara, senenin sonunda ise genel (umumî) imtihanlara girdikleri belirtilmiştir. Özel imtihanlar, talebenin genel sınava hazırlanması için oluşturulmuştur. Dahası talebeler derslerin eğitimine göre sözlü imtihanlara da girmişlerdir. Hususî imtihanları, mektebin hocalarının oluşturduğu mümeyyiz kurulu yapmıştır. Öğrencinin sınıf geçmesini belirleyen umumî imtihanlar ise geniş katılımlı bir kurul tarafından yapılmıştır (Şanal & Demiz, 2012). Bir başka belgede ise Bahriye Mektebi imtihanı yapacak komisyonun 34 kişiden oluşturulduğu görülmektedir (BOA., A.M., 5/78). Mümeyyizler arasında devletin farklı kurumlarındaki memurlardan da görevlendirilenler olmuştur. Bu bağlamda 2 Ağustos 1908’te Bahriye Mektebinde yapılacak imtihanda Hazine-i Hassa Nehir İdaresi Merkez Müdür Muavini Binbaşı Ahmed ve Komisyon Azası Mahmud Beyler, mümeyyiz olarak görevlendirilmişlerdir (BOA., ML.EEM., 694/60). Ayrıca hususî ve umumî imtihanlardan yaklaşık 15 gün önce derslere ara verilmiş ve talebenin sınavlara hazırlanması sağlanmıştır. Bu sürede müzakere açmak denilen bir usul uygulanmıştır. Üst sınıf talebeleri, alt sınıftaki talebeleri imtihana hazırlamak için kendi isimleri altında sınıf açmışlardır. Böylece alt sınıftaki talebeler, üst sınıftakilerin gözetiminde imtihana hazırlanmışlardır. Umumî imtihanlarda jimnastik, resim, talim derslerinin tam puanı 20, diğer derslerin ise 45 olarak kabul edilmiştir. Hususî imtihanlarda ise 20 puanlık dersler 10, diğerleri ise 20 puan üzerinden değerlendirilmiştir (Şanal & Demiz, 2012).

Bahriye Mektebi ’nin 1897’de tarihli matbu nizamnamesinde imtihanlarla ilgili bilgi verilmektedir: ‘Hocalar, talebeyi, her üç ayda bir sözlü olarak hususî imtihana tabi tutacaklardır. Umumî imtihanlar da hususî imtihanlar gibi sözlü olacaktır. Umumî imtihanları, ders hocaları ve mektep nazırının da onayıyla Bahriye Nezareti tarafından seçilecek kişiler yapacaktır. Herhangi bir ders notu 5 puandan daha düşük olan talebe sınıf geçemeyecektir. İdadî ve bahriyede birer sene sınıf geçemeyen talebe nefer olarak donanmaya gönderilecektir. Bir talebeye her sene için 50 puanlık bir ahlak notu verilecek, aldığı cezalar bu puandan düşülecektir. 50 puanın kırkını cezalarla düşüren talebe nefer olarak donanmaya gönderilecektir. Burada belirtmek gerekir ki, imtihanlarda birinci ve ikinci olanlar, Sultan II. Abdülhamid tarafından altın ve gümüş maarif madalyasıyla ödüllendirilmiştir (Şanal & Demiz, 2012).

SINAV RAPORLARI

Bu kısımda sınav raporlarına geçmeden önce bazı bilgiler verilmelidir. Bu bağlamda Amiral Arthur Limpus, bahriyenin yeniden teşkilatlandırılması için İngiltere’den getirilmiş ve Mayıs 1912’den itibaren göreve başlamıştır (Dal, 2021). Artık Osmanlı Bahriye Müşaviri sıfatını alan Amiral Limpus’un Bahriye Mektebi hakkında 10 Haziran 1912 (28 Mayıs 1328) tarihinde kaleme aldığı müşahedeleri, Deniz Kuvvetleri Dergisinin 1973 tarihli 482. sayısında yayımlanmıştır. Yine bu dergide 1913 senesinde sözleşmesi yenilenen Holland’ın aynı tarihli raporunun bir özeti de Uras (1973) tarafından neşredilmiştir. Belirtilen iki rapor, burada anlatılanlarla birlikte okunduğu takdirde Bahriye Mektebinin Birinci Dünya Savaşı’nın hemen arifesindeki durumu hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olunacaktır.

Bundan sonra çalışmamızın esas kısmını oluşturan raporlara geçilebilir. Bu raporlar, Deniz Tarihi Arşivi (DTA), Bahriye Nezareti kısmında (BN) 138/3149 numaralı

dosyada bulunmaktadır. Raporlar, Ders Müdüriyeti veya Mekteb-i Bahriye Ders Müdüriyetine ya da Mekteb-i Bahriye-i Şahane Ders Nezaretine hitaben yazılmıştır. Buradan anlaşıldığına göre raporlar, kurumun emri üzerine tutulmuştur. Raporlarda öğrencilerden efendi, talebe veya çocuk şeklinde bahsedilmektedir. Standart olması için çalışmamızda talebe kelimesi kullanılmıştır. Bahriye Mektebinde yapılan sınavlar hakkındaki ilk raporlar, mümeyyizler tarafından kaleme alınmıştır.

Mümeyyiz Raporları

İmtihanlara giren mümeyyizler 13 tane rapor yazmışlardır. Bu raporlardan üç tanesi tarihsiz olmasına rağmen diğerleri 3-11 Temmuz 1912 (20-28 Haziran 1328) tarihleri arasında kaleme alınmıştır. Muhtemelen belirtilen üç rapor da aynı tarihler arasındadır. Raporlar iki satırdan başlayarak bir sayfaya kadar farklı uzunlukta tutulmuşlardır. Bazı raporlar teknik derslere giren hocalar, diğerleri ise yüzbaşı ile kalyon kaptanı (albay) rütbesi arasındaki zabitler tarafından kaleme alınmışlardır. Zabitlerin bir kısmının birden fazla rapor hazırladığı görülmektedir. Çift imzalı olarak yazılan raporlarda hocalardan hangisinin daha üst rütbede olduğu mümeyyiz-i evvel şeklinde gösterilmiştir. Raporların içeriğinde talebeler, iyi, orta ve zayıf olacak şekilde üç grupta değerlendirilmiştir. Mümeyyizler, her üç grubu da ayrı ayrı değerlendirmişlerdir.

İlk rapor, Korvet Kaptanı (Binbaşı) İzzet Bey ve Yüzbaşı Nuri Efendi imzalı olarak 3 Temmuz 1912 (20 Haziran 1328) tarihinde kaleme alınmış ve şunlara vurgu yapılmıştır: ‘Mümeyyizi bulunduğumuz bahriye talebesi imtihan evrakı incelendiğinde toplama (cem), çıkarma (tarh) ve yanlış örnek seçilmesi (misal-i farziyyat) gibi dikkatsizlik bütün talebelerde görülmüştür. Birinci kısımdaki talebelerin hataları azdır. Ancak bazıları muhakeme gerektiren meseleleri anlayamamışlardır. Not ortalamalarının 55 civarında olması, beklenen seviyenin altında kaldığını göstermekle birlikte yeterli olarak kabul edilmiştir. İkinci gruptaki talebelerin öğrenme eksiklikleri daha fazla olduğu için ortalamaları 50 civarında kalmıştır. Fakat bu durum ikinci kısım talebeleri için her açıdan yeterlidir. Üçüncü gruptaki yedi talebenin 30’dan düşük not almaları ortalamayı 32’ye indirmiştir. Bunların ehliyetsizliklerinden dolayı bu rapor düzenlenmiştir’ (DTA., BN., 138/3149).

İkinci rapor Kalyon Kaptanı Yakub Bey, tarafından 4 Temmuz’da yazılmıştır. Yakub Bey, raporunun başında ‘görevli olduğum bahriye tarihi imtihanında müşahedelerim’ dedikten sonra maddeler halinde tespitlerini sıralamıştır:

‘1. Talebenin başarı ortalaması %60 civarındadır. Aradaki bazı özel durumlar hesaba katıldığında, birinci grubun ortalaması %75, ikincilerin %72 ve üçüncülerin ise %41 olmuştur.

2. Bu ortalamalar beklentilere tam olarak uymaktadır. Bu eğitim senesinde ders hocaları değişmiştir. İki hocanın ayrılmalarının üzerinden fazla zaman geçmemiştir. Ancak belirli bir müfredat olmaması, resmî bir kitabın bulunmaması yüzünden talebeler hoca değişikliğinden etkilenmişlerdir.’

Yakub Bey, kağıtların değerlendirme ölçeklerini maddeler halinde açıklamıştır:

‘1. Talebeler, şimdiye kadar gördüklerinin en basiti olan tarih dersini öğrenmişlerdir. Binaenaleyh kişi ve zaman ayırmasını, özel isimlerin telaffuzundaki hataları görmezden geldim.

2. Henüz silah ve harp dersi görmeyen talebeden tenkit beklemedim. Yalnız olayların anlatılmasının doğru olmasına ve bunun sebeplerini öğrenmelerine önem verdim.

3. Kişi bildiği kadar yazabilir deyiminden hareket ederek ifade tarzına, yazılarına, anlama seviyelerine dikkat ettim. Bundan dolayı üslup ve problemleri çözmelerinden daha fazla olayların anlatılmasındaki bazı kelimelere özen gösterdim. Böylece olayları daha iyi öğrenenleri tespit ettim.

4. Notlar sınıftaki en iyi yazan talebeyle karşılaştırılarak değil, münferiden verilmiştir. Hatta en iyi yazanlardaki hatalardan not kırdım.’

Yakub Bey, raporunu şöyle bitirmiştir: ‘Netice, ders müfredatının fazlalığı ve bu sınıfa gelinceye kadar gördükleri eğitim seviyesi göz önüne alındığında, talebelerin öğrenme seviyesi ortalamanın üstündedir (DTA., BN., 138/3149).

Üçüncü rapor, Birinci Sınıf Yüzbaşı Mehmed Ali Efendi tarafından 4 Temmuz’da yazılmıştır. Burada, Bahriye Mektebi dördüncü sınıf talebesinin elektrik dersinden imtihan edildiği açıklandıktan sonra şunlar vurgulanmıştır: ‘İmtihan sonucunda talebenin malumatlarının âlâ derecesine yakın olduğu anlaşılmıştır. Talebeye 14 soru sorulmuştur. Bu soruların büyük kısmını cevaplayamayan talebelerin ifade tarzları eksiktir. İşlem hatalarından dolayı soruların yarısı cevaplanmıştır. Soruları çözemedikleri için sıfır alan talebeler vardır’ (DTA., BN., 138/3149).

Dördüncü ve beşinci raporları, Mümeyyiz-i evvel Korvet Kaptanı Şerâfeddin Bey ve Mümeyyiz Yüzbaşı Faik Efendi 5 Temmuz’da yazmışlardır. Raporun başında ‘Bahriye Mektebinin dördüncü sınıfının bu defa tarafımdan yapılan cebir imtihanında alınan sonuç’ denildikten sonra şu gözlemlere yer verilmiştir: ‘Talebenin kazandıkları malumat, ders süresi zarfında öğretilen miktara göre sınıfın birinci kısmında âlâ, ikinci kısmında âlâyâ yakın, üçüncü kısmında orta derecedir. Sınıfın tamamında bazı talebeler dışında diğerleri meselenin çözümünde zorlanmışlar ve hatalar yapmışlardır. Buna soyut hesaplamadaki bilgi eksikliği ve soruların anlaşılmasında gösterilen gaflet sebep olmuştur’ (DTA., BN., 138/3149).

Beşinci raporun başında, bunun dördüncü sınıfta yapılan hendese (geometri) imtihanında alınan sonuçlara dair olduğu kaydedildikten sonra şunlar belirtilmiştir: ‘Sınıfın üç kısmındaki talebelerin çoğunluğu mikyas (ölçek) kullanımında hata yapmışlardır. Talebelerin çoğunluğunun kavramların tarifinde ve açıklamasında yanlış yapmaları dersi dinlemediklerini göstermektedir. Talebelerin bazılarının eğitim seviyelerinin âlâ derecesine yakın ve bazılarının da orta derecede oldukları arz olunur’ (DTA., BN., 138/3149).

Altıncı raporu Mümeyyiz-i evvel Korvet Kaptanı Şerâfeddin Bey ve Mümeyyiz Yüzbaşı Faik Efendi 6 Temmuz’da kaleme almışlardır. Raporda, dördüncü sınıftaki Graf (matematik-ağ bilimi) imtihanının mektepte sadece bu sınıfta olduğu belirtildikten sonra talebenin kazanımlarının takdir edildiği ifade edilmiştir. Raporun sonunda bu konunun mühim görüldüğü de açıklanmıştır (DTA., BN., 138/3149).

Yedinci raporu Harita ve Alet Mümeyyizleri Korvet Kaptanı İzzeddin Bey ve Yüzbaşı Nuri Efendi 6 Temmuz’da yazmışlar ve şunları belirtmişlerdir: ‘Mümeyyizleri bulduğumuz harita ve alet imtihan kağıtları incelendiğinde, talebelerin

dikkatsizliğinden dolayı dört farklı kısma ayrıldıkları görülmüştür. Maalesef aynı durum bahriye kağıtlarında da ortaya çıkmıştır. Not ortalaması 66 olan birinci kısım yeterli öğrenmeyi gerçekleştirmiştir. İkinci kısmın ortalaması 48'dir. Bir talebenin 30'dan düşük not alması iyi çalışılmadığını göstermektedir. Üçüncü kısımdaki dört talebenin 30'dan düşük puan almasına rağmen ortalamaları 48 olmuştur. Bu durum üçüncü kısmın ikincilerden daha çok çalıştıklarını göstermektedir. Vasatların not ortalamasının 54 olması, derse birinci kısımdan daha çok çalıştıklarını belirtmektedir. Çünkü birinci kısımdaki vasatların not ortalaması 46 olmuştur. Üçüncü kısımdaki Vasıf ve Yusuf Kenan efendilerin kağıtları incelendiğinde, her ikisinde de yedinci sorunun cevabının aynı olduğu görülmüştür. Bunların kağıtları diğer talebelere göre mükemmel şekilde yazılmıştır. Bu durum, birbirlerinden kopya çektikleri hakkında ciddi kanaat oluşturmuştur. Ancak çok ayrıntılı şekilde bir inceleme yapılmamıştır. Kopyanın ortaya çıkarılması için acilen ayrıntılı bir inceleme yapılması ve gerekirse notların yeniden belirlenmesi gerekmektedir' (DTA., BN., 138/3149).

Sekizinci raporu 7 Temmuz'da kaleme alan Firkateyn Kaptanı Yakub Bey, sınav sonuçlarına yönelik şu açıklamaları yapmıştır: 'Dördüncü sınıfın Osmanlı lisanı imtihanlarındaki müşahedelerimdir. Sınıf talebesinin ortalaması 54 olmuştur. Birinci kısmın ortalaması 69, ikinci kısmın 47 ve üçüncü kısmın 43 çıkmıştır. Her şeyin temeli olan dersteki başarı oranı çok üzücüdür. Bunun yegâne sebebi çok eski zamanlardan beri takip edilen ve bir türlü bırakamadığımız kadim usullerdir. Bu konuda size fazla açıklama yapılmayacaktır. Yalnız dikkatinizin çekilmesi için bunlar arz edilmiştir' (DTA., BN., 138/3149).

Dokuzuncu rapor, Mümeyyiz-i evvel Korvet Kaptanı Şerâfeddin Bey ve Mümeyyiz Faik Efendi tarafından 7 Temmuz'da kaleme alınmış ve şunlar belirtilmiştir: 'Dördüncü sınıfın bu defa yapılan Müselsât-ı Müsteviye ve Küreviye (Düzlem ve Küresel Trigonometri) imtihanları incelenmiştir. Müselsât-ı Küreviye imtihanında sınıfın üçüncü kısmını oluşturan talebelerin notları orta derecenin altındadır. Yalnız Müselsât-ı Müsteviye imtihanında âlâ dereceye yakındır' (DTA., BN., 138/3149).

Onuncu rapor, İnşaiye dördüncü sınıf mühendisi Şükrü imzalı olarak 8 Temmuz'da yazılmıştır: 'Bugün dördüncü sınıf birinci kısım talebesinin aşağıda kayıtlı derslerine ait imtihan kağıtlarının incelenmesinden şunlar müşahede edilmiştir. Birinci kısım talebesi kazanımlarına göre zayıf (ednâ), ortaya yakın (karib-i vustâ), orta (vustâ), iyi (âlâ) ve pekiyi (aliyyül'âlâ) olarak kabul ettiğim beş derece ile karşılaştırılarak sırasıyla aşağıya yazılmıştır (Tablo 1). Talebelerin ortalamasının yüksek olması, bu sene takip edilen usulün daha doğru olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı yeni talebelerden ümitli olduğunu arz ederim' (DTA., BN., 138/3149).

Tablo 1. Dördüncü sınıf ders notları.

Ders	Ortalama	Hesap hatası	İfade hatası	Genel başarı
Tefazulî (Diferensiyal)	54	Ortaya yakın	Orta	Âlâ
Hendese-i Halliye (Analitik Geometri)	46,5	Ortaya yakın	Orta	Orta

On birinci raporu Korvet Çarkçısı Muallim Osman Cevdet Efendi, 11 Temmuz'da yazmıştır. Raporun ilk kısmında makine ve mihanik derslerine dair son imtihanların sonuçları ve bunların gerçek sebepleri arz edileceği belirtildikten sonra şöyle devam edilmiştir: 'Talebeler makine derslerinde, makinaların bölümlerini tanıdıkları ve nasıl kullanılacaklarını anladıkları için yaşitlarına göre ilerlemişlerdir. Bunun üç tane sebebi vardır. Birincisi talebe bu sene daha ciddidir. İkinci olarak ders işlenişinde riyaziye (matematik) bölümü çok azdır. Riyaziye kısmı sadece makine parçalarının isimlerinden ve görevlerinin tarifinden oluşmaktadır. Üçüncü olarak talebeler, derste işlenen materyallerin bir kısmına temas ettikleri için öğrenme seviyeleri yükselmiştir.

Mihanik derslerine gelince: Tahsilin ruhu olan öğretimin bütün derslerde uygulanması için okul müdürü, muallimler ve talebeler büyük gayretler sarf etmişler ve çalışmanın önemini anlamışlardır. Bunun sonucunda mihaniki derslerinde eski usule göre talebelerin bilgileri oldukça artmıştır. Bununla beraber genel olarak talebenin işe yarayan bilgileri istenilen seviyede değildir. Hatta bugünkü şartlarda istenilen eğitime ulaşılması mümkün görünmemektedir. Bunun için talebenin özellikle riyaziye uygulamalarını anlaması elzemdir. Esasen derslerde verilen açıklamanın uygulanması, gerekli kavramların peyderpey tanınarak kâfi derecede aşinalık oluşturulması ve sonunda talebenin riyaziye sonuçlarını bilfiil ispat ederek kanaat oluşturması gereklidir. Bunların akabinde yazılı ve sözlü sorulara cevap verilmesi için programa uygun teorik bilgiler öğretilmelidir. Teorinin uygulama alanı olan tecrübehanelerimizin (laboratuvar/atölye) ve öğretim materyallerinin mektepte bulunmaması istenen öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Müdürün de bilgisi dahilinde olan gerçek durum bundan ibarettir' (DTA., BN., 138/3149).

On ikinci raporu Korvet Kaptanı Arif Bey, tarihsiz olarak kaleme almıştır. Raporun başında Bahriye Mektebi dördüncü sınıfının gemicilik imtihanında mümeyyiz sıfatıyla edindiği müşahedeleri yazdığını belirttikten sonra şu şekilde açıklamalarda bulunmuştur:

'1. Ders programı beklentiye uygun ve yeterlidir.

2. Kağıtların çoğunluğundaki cevaplar açıkça ifade edilmemiş ve düzenli olarak yazılamamıştır.

3. Çok fazla sayıda soru olması ve bunların her birine iki veya üç puan verilmesi bazı talebelerin gereğinden fazla not almasına sebep olmuştur. Semafor¹ imtihanında talebelerin hiçbiri hızlı olarak işaret verememiştir. Bu konuda hızın dikkate alınması lazımdır' (DTA., BN., 138/3149).

On üçüncü raporu, Gemicilik Muallimi Korvet Kaptanı Nuri İzzeddin Bey tarihsiz olarak kaleme almıştır. Raporda, gemicilik imtihanı hakkındaki mütalaalar maddeler halinde açıklanmıştır:

'1. Biten senenin ikinci dönemindeki gemicilik ders programı, önümüzdeki yıl için de uygundur.

2. Gelecek sene için gerekli olan edevat ayrıca rapor edilecektir.

¹ Semafor (Semaphore), gemiler arasında görsel olarak haberleşmeye yarayan sisteme verilen isimdir.

3. Gemiciliğin demir, zincir, ırgad², iskandil³, parakete⁴ ve pusula kavramlarını talebinin anlayabilmesi için bunların bir gemi içinde gösterilmeleri gerekmektedir.

4. Bu imtihan sonucunda talebe üç kısma ayrılmıştır. Çoğunluğu oluşturan birinci kısım gemiciliği çalışmış ve anlamıştır. İkinci kısım anlamadığı yönleri anlamadık zannederek dikkatli ve özenli çalışmamıştır. Azınlığı oluşturan üçüncü kısım ise *kahın kafalı (gabâvet)* oldukları için dersleri anlamamış ve çalışmamışlardır.

5. Talebenin anladığı dersi genellikle sözlü ve yazılı olarak anlatamadıkları yani ifade edemedikleri dikkat çekmektedir.

6. Şahsım sadece gemicilik dersi ile meşgul olabilir' (DTA., BN., 138/3149).

Bahriye Mektebi Kumandanı Raporları

Mümeyyiz raporları dışında kalan üç rapordan ikisi, Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı Sermet Mustafa ismiyle imzalanmıştır. Ancak Deniz Harp Okulu kayıtlarında 15 Temmuz 1911 ile 8 Ocak 1914'te kurumun komutanı olarak kaydedilen Sermet Mustafa Bey'in unvanı miralaydır. Okul müdürü ise Binbaşı Mahmud Esat Bey'dir. Çeşitli görevlerden dolayı Sermet Mustafa Bey'in kurumda bulunmadığı süre zarfında kendisine Mahmud Esat Bey vekâlet etmiştir (Çoker, 1977; Deniz Harp Okulu, 2023).

Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı imzalı olarak Bahriye Nezaretine yazılan ilk raporun tarihi 14 Temmuz'dur. Rapor, talebe hakkında maddeler halinde bilgi vermiştir:

'1. Talebenin yarısına yakınında ilim tahsiline dair fevkalade bir lakaytlık gözlemlenmiştir. Bunlar, öğrenmeleri için teşvik edilmelerine ve cesaretlendirilmelerine rağmen istenilen sonuç alınamamıştır.

2. Lakaytlık, terfi, terakki, şeref ve haysiyetlerinin temin edilmesi için bu günlerde harcanması gereken himmet ve çalışkanlıkta da görülmektedir.

3. Bazı talebeler niçin çalışmadıkları sorusuna, ne olursa olsun mektebe zabıt olmak için girdiklerini, bu olunca yani mülazım maaşı aldıktan sonra hayatlarında ve devlet hizmetinde çalışmaya önem vermeyecekleri, cevabını vermişlerdir.

4. Üçüncü maddedeki düşünceye dayanarak, çok kötü bir davranış olmasının yanında bir zabite kesinlikle yakışmayacağı defaten tembih ve ihtar edilen kopyacılıktan bir türlü vazgeçmemişlerdir. Onlara göre kopyacılık zabıtlığe ulaşmanın en kolay yoludur.

5. Talebenin büyük kısmının manevi gücü çok zayıftır. Kendilerine ve çevrelerine kesinlikle güvenmemektedirler.

6. Emre cansiperane itaat fikri çok zayıftır. İtaatin askerlikle olan ilişkisine dair nutuklara ve nasihatlere rağmen talebelerde askerlik özellikleri oluşturulamamıştır. Talebeler, kendilerini sevk ve terbiyeyle görevli zabıtların verdiği emirleri, bir arkadaşları tarafından verilmiş nasihat gibi görmektedirler.

² Irgad, gemilerde yatay kollarla ve birkaç kişi tarafından çevrilen yapay bocurgata (çıkırık) verilen isimdir.

³ Deniz derinliğini ölçmedir.

⁴ Geminin saatteki hızını anlamak için kullanılan araçtır.

7. Talebedeki lakaytlık, askerî vaziyetlerde de gözlemlenmektedir. Harcanan mesai ve gösterilen özene rağmen talebenin çoğunda, asker davranışı oluşturulamamış ve talimlerde ciddiyet gösterilememiştir.

8. Talebelerdeki hayat, vazife ve askerlik konularındaki kayıtsızlık ve özensizlik, bir zabıt için utandırılması gereken elbiselerin temiz tutulmaması, tıraşsız gezilmesi ve kunduraların boyasız olması gibi durumları ortaya çıkarmaktadır. Böyleleri görüldüğü anda şiddetle cezalandırılmaktadır. Ancak talebeler, adı geçen faaliyetleri cezadan korktukları zaman yapmaktadırlar. Yakalanmayacaklarını ve cezalandırılmayacaklarını anladıklarında eski hallerine dönmektedirler.

9. Talebelerin tahsildeki askerî ve özel hayatlarındaki kayıtsızlıklarının sebepleri tamamen anlaşılamamıştır. Ancak aşağıdaki maddelerden kaynaklanabilir:

A. Mektebe kabul yaşının büyük olması,

B. Talebenin yaşının büyük olmasına rağmen eğitimlerinin çok zayıf olması. İlk eğitimlerindeki zayıflık, daha şimdiden talebenin terakki ümitlerine engel olmaktadır,

C. Talebelerin çok fakir ailelerden gelmesi. Bununla beraber talebelerde aile şeref ve haysiyetine dair hiçbir telkinde bulunulmadığı gibi yetiştikleri muhit de kendilerine böyle bir zihniyet vermemiştir. Maalesef talebelerde izzet-i nefis ve hayat kalitesi çok düşüktür,

D. Baba mesleğine ve geçimlerini nasıl sağladıklarına hiç önem verilmemesi. Şu anda mektepte üç hademe, üç lostromo⁵, iki berber, bir tütüncü, bir kahveci, bir hamamcı, bir hamurcu, bir kamarot evladı eğitim görmektedir,

E. Talebenin ikamet ettikleri mahallelere ve semtlere dikkat edilmemesi. Muhitin etkisine çok dikkat etmek gereklidir,

F. Beden olarak zayıf ve bahriye mesleğine kesinlikle elverişli olmamaları. Bazı talebenin gözleri bozuktur. Bazılarının ise organları olması gerekenden küçük veya büyüktür.

10. Bahriye Mektebine tayin edildiğim bir sene zarfında divan taburlarında ve diğer fırsatlardan istifade ederek talebelere şunları açıkladım: İleride mühim makamlara geleceklerini, padişaha ve memlekete büyük hizmetler edeceklerini, bundan ötürü kendilerinin de şan ve şerefli devlet erkânı arasına geçeceklerini, bu uğurda padişahın ve milletin her şeyi kendilerine sunduklarını ifade ettim. Ayrıca yeniden inşa edilen Bahriye Mektebinin yakında elektrikle aydınlatılacağını ve kaloriferle donatılacağını açıkladım. Adeta prenslere layık saray gibi mahallerde ikamet ettiklerini, her türlü zevk ve temizliği temin edilmiş olan lokantada zengin evlatları gibi beslendiklerini, bunlara şükran duyulması gerektiğini izah ettim. Bunun karşılığında kıymeti iki buçuk milyon liraya ulaşan drenotlara kumanda edeceklerini, bunun dünyanın en şerefli mesleği bulunduğunu, başkalarının en çok gıpta ettiği mühim bir hizmet ve iftihar vesilesi olduğunu, yabancı ülkelerde bu gibi mevkilerin prensler ve zenginler tarafından büyük bir hevesle talep edildiğini, kendilerinin hiçbir şeye ihtiyaçları olmadığı halde böyle kumanda mevkilerinin şerefini, kendi şereflerinin üstünde kabul ederek bunu göstermek için adeta fukara çocukları gibi çalışmaları gerektiğini belirttim. Her türlü tehlikeyle dolu

⁵ Lostromo, ticaret gemilerinde tayfaların liderine denirdi.

olmasına rağmen bir insanın ulaşabileceği en kutsal hizmet olan bahriye mesleğine bir şevk ve gayret ile dahil olmaları gerektiğini ifade ettim. Bu şekilde ruhlarına hitap edilerek lakaytlığa son verilmesi için çok çalışılmıştır. Böylece talebenin yarısında askerlik vazifesine ve medeniliğe dair çok daha fazla özen gösterilmesi sağlanmıştır.

Çeşitli devlet görevleri arasında bahriye kadar zor ve tehlikeli olanı yoktur. Çünkü bahriyeli olmak, maddî zahmetlere ve zorluklara katlanmak demektir. Akıllı ve zekâsı ne kadar mükemmel olursa olsun bahriye görevini seçen şahıs, deniz ve hava gibi tabiatın en çetin ve en değişken iki büyük kuvvetine, oldukça zayıf olan beşerî vasıtalarla hâkim gelmelidir. Bu kuvvetlerin akla saldırıları ve darbelerine karşı ilim ve fen dairesinde tedbirler almalı ve görevi yerine getirmelidir. Bu kuvvetleri idare eden kişi, ilmî ve fennî kanunlara tam anlamıyla vâkıf olmak zorundadır. Bahriyelinin idaresindeki gemiyle savaşması için topçuluğu, torpidoculuğu, bunları hareket ettiren elektrik bilgisini, telsiz-telgrafçılığı ve her gün değişen diğer alet ve edevatın kullanılmasına dair ilim ve fen hakkında derin bir vukuf sahibi olması gerekir. Bir kişinin açıklanan modern ilim gelişmelerini ve harp araçlarını öğrenmesi, dimağ, akıl, zekâ ve bütün hayatını işgal etmektedir. Bunların tamamı hakkında bilgisi olması gereken bahriye subayının hangi sıfatları taşıması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki ileride zabıt olmak üzere Bahriye Mektebine kabul edilecek talebede şu özellikler olmalıdır:

A. Beden şekli düzgün ve oldukça sağlam olmalı, sıkıntılara ve zahmetlere tahammül edebilmelidir,

B. Akıllı ve fikri mükemmel olmalıdır,

C. İffet ve ahlakı son derece mükemmel ve tam olmalıdır.

Birçok yabancı devlet, bahriye talebesini bu özelliklere göre seçmektedir. Böyle talebeler eğitildiği takdirde çok iyi bir bahriye zabiti olurlar. Bunlara uyulmayarak kayırmacılık yapıldığı halde yetiştirilecekler bahriye zabiti değil, basit bir tüccar kaptanı bile olamaz. Bu şahıslar bahriye zabiti olarak istihdam edildiği takdirde ülkeye büyük zararlar verecektir. Şahsın kendisi de perişan olacaktır. Sonuç olarak böyle konularda görevlendirilenlerin son derece dikkatli ve gayretli olmalarını Bahriye Nezaretinden temenni ederim' (DTA., BN., 138/3149).

Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı imzalı ikinci rapor, Bahriye Nezaretine 18 Temmuz'da yazılmış ve şunlar belirtilmiştir: 'Tahriratımla Bahriye Mektebi imtihanlarının sona erdiği arz olunmuştur. Tahriratıma, mektebin ders müdürü Korvet Kaptanı Holland Bey'in imtihanlarının sonucunu gösteren raporu, mümeyyiz kurulu raporları ve talebenin durumlarıyla bundan sonra mektebe kabul edilecek talebenin sahip olması gereken özellikler hakkındaki mütalaalarımaya dair muhtıra da eklenmiştir.

Holland Bey'in raporlarında belirttiği ve dikkate alınması gereken konuların en önemlisi ve mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde çözülmesi gereken konu bazı talebelerin durumlarıdır. Bu bağlamda bir kez sınıfta kaldığı halde, özel nizamnameye uygun olarak son yapılan imtihanlarda gerekli puanı alamadıkları için mektepten çıkarılmaları gerekenler bulunmaktadır. Bunların yanında bazı mühim derslerden çok düşük puan alan, ders sırasında ve hususi imtihanlarda liyakat gösteremedikleri için muallimleri ve ders müdürü tarafından bahriye mesleğine elverişli olmadıklarına kanaat getirilenler de vardır. Bu talebelerin isimleri ve durumları ders müdürünün raporunda

zikredilmiştir. Bunlar hakkında yapılacak uygulama bilinmediği sürece mezuniyet töreni yapılamamaktadır. Merasimin ertelenmesi dereceye giren talebelere verilecek ödül törenlerini de ertelemektedir. Bu talebelerin durumlarının açığa kavuşturulması ve belirtilen merasimlerin yapılması için mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde karar verilmesi temenni edilir. Dereceye giren ve padişahımızın ihsan edeceği mükafatları almaya hak kazanan talebeler şunlardır:

Dördüncü sınıf: Birinci Hüseyin Neşet Efendi, ikinci Mahmud Cemal Efendi.

Üçüncü sınıf: Birinci Osman Zeki Efendi, ikinci Fatihli Necati Efendi.

İkinci sınıf: Birinci Mehmed Necati Efendi, ikinci Mahmud Nedim Efendi.

Holland Bey'in raporunda, tahsillerinin tamamlanması için Avrupa'ya gönderilmek üzere sene başından beri mektepte eğitim gören üç çarkçı zabitanın imtihanlardaki notlarına dair açıklamaya dikkatinizi çekerim. Bunlardan ikisi hesap imtihanına katılmamış, diğeri ise 17 puan almıştır. İngilizce lisanından ise birisi sıfır, birisi on üzerinden iki, diğeri ise bir puan almışlardır.

Holland Bey'in raporunda haklı olarak çok sık kopyacılıktan şikâyet edilmektedir. Aynı şikâyet tarafımdan da tekrar edilmiştir. Fakat kopyacılık hakkında bir nizamname olmadığından bunları cezalandırmak mümkün değildir. Bundan dolayı kopyacıların isimleri raporda yazılmamıştır. Bununla beraber aylardan beri devam eden ve teamül derecesini aşan ahlaksızlığın nasihat veya ufak cezalarla engellenmesi mümkün değildir. Bundan sonra kopya verenlerin ve alanların sıfıftaki mevkileri ne olursa olsun hemen mektepten çıkarılması bir sisteme bağlanmalıdır. Ayrıca kopyaya müsaade eden muallim ve zabite de uygun bir ceza verilmelidir.'

Burada son olarak belirtmek gerekir ki, bu rapor ihtiyaç duyulan düzenlenmelerin yapılması için Bahriye Nezareti Birinci Daire'ye (Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Müdüriyeti) sevk edilmiştir (DTA., BN., 138/3149).

Mektep Gemisi Süvarisinin Raporu

Bahriyelilerin eğitimine dair son rapor zırlı Âsâr-ı Tefvik Mekteb Sefine-i Hümayûnda Muallim Birinci Yüzbaşı Haydar imzalı olarak 20 Ağustos 1912 tarihinde Bahriye Nezaretine yazılmıştır. Haydar Efendi, raporun başında 'mektep gemisinde ser muallimle geçen dokuz aylık memuriyetimde müşahedelerimi beyana cesaret ettim' dedikten sonra şunları açıklamıştır: 'Gemi 46 seneliktir. Gemide talebeden daha genç olan yalnızca 1906 model Krupp topları ve birkaç yardımcı makine bulunmaktadır. Bundan dolayı, makine ve bir geminin parçalarıyla ilgili öğretilmesi gerekenler çok zorlama olmakta ve yarım kalmaktadır.' Bundan sonra Haydar Efendi, kısa açıklamalarla mektep gemisinin durumunu ortaya koymuştur.

'Mektep gemisinde hayat ve sağlık: Araç, savaş durumundan dolayı bir mektep gemisinden daha çok donanmanın bir parçasıdır. Bu yüzden geminin mevcudu tamdır. Geminin büyüklüğünden dolayı mevcudu yüksek tutulmuştur. Geminin mektep gemisi haline gelmesi için beş bölük ve 300 nefer olan mevcudu üç bölükten oluşan 150 kişiye indirilmelidir. Güverte ve makine zabitlerinin sayısı da yarı yarıya azaltılmalıdır. Gemi fare, hamam böceği ve tahta kurusu yuvası haline gelmiştir. Fareler itlaf edilmeli, etüv makinesi kullanılmalı ve temizlik işleri yapılmalıdır. Asker mevkilerinde havalandırma

ve aydınlatma bulunmamaktadır. Bu mahrumiyetlerin etkisi efradın yüzlerinde görünmektedir. Özellikle zabıt ve mühendislerin tuvaletleri ve banyoları palavra güvertesinde⁶ olduğu için rutubet tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Bu haliyle gemi hayatı, sağlık açısından tehlikelidir.

Mühendislerin mangası⁷: 50 kadem⁸ uzunluğunda, 48 kadem genişliğinde ve 9 kadem yüksekliğindedir. Bu sahanın sekizde birini oluşturan makine kaportası ile dört adet 12 santimetrelik top, mühendislerin elbise ve kitap dolapları, yemek sofraları ve ders sıraları vardır. Burası dersane, yemekhane, istirahat ve teneffüs mahallidir. Bu fonksiyonları yüzünden günlük hareketleri engellemektedir. Alanın darlığı, mahallin bir dershaneye uygun şekilde düzenlenmesine mâni olmaktadır. Manganın kış tarafı tuvaletlerle çevrilidir. Ayrıca mahalli, makineden çıkan gazlar doldurmaktadır. Bunların yanında talebeler, makine çalışırken ders işlenmesini istememektedirler.

Beslenme: Mühendislere, zabıtlar gibi beş kuruş verilmektedir. Bunların yemeklerinin de zabıt lokantasıyla birlikte temin edilmesi ve pişirilmesi düşünülmüştür. Ancak zabıtlar, daha önceki tecrübelerinden dolayı buna razı olmamışlardır. Mutfak ve takımları, beslenmeye elverişli değildir. İkinci eğitim döneminde mühendisler, lokanta görevlisi gibi nöbetleşe olarak alışveriş yapmak zorunda kalmışlardır. Mühendislerden biri de aşçıyla birlikte yemek hazırlamıştır. İlerlemek için zorunlu ihtiyaçlar sağlam bir sisteme bağlanmalıdır. Bugün olmasa bile yakın bir gelecekte, yemek ve bakkaliye sözleşmeyle birine bırakılmalıdır. Bu durum düzen ve kolaylık açısından çok elzemdir. Son olarak zabıtlar ve mühendislerin sefer tasları, avam aşçı dükkanlarındakinden bile kötüdür.

Mektep gemisinin moral motivasyonu: Gemi zabıtları, mekteple ilgili olan görevlere önem vermedikleri için bununla pek ilgilenmemektedirler. Memuriyetimin neredeyse tamamında, zabıtların mühendislerin harekâtına kayıtsız kalmayı görevlerine daha uygun bulduklarını gördüm. Bundan dolayı kabiliyeti ve kifayeti yeterli zabıtların seçilerek, mektep gemisinde görevlendirilmesine özen gösterilmelidir.

Eğitim: Geminin seyir zabiti, seyir aletlerini öğretiyor. Seyir zabıtine yardım eden bir muallim, seyrüsefer; diğer bir bahriye kurulu, amelî seyrüsefer, harita ve aletler ve riyaziyat derslerini vermektedir. Makine kısmından bir muavin zabiti, bütün çarkçılık ve buhar harareti derslerini öğretmektedir. Topçuluk dersi de bir muallim tarafından verilmektedir. Gemicilik, gemi inşası ve mihanik dersleri, işaret zabıtine yardım eden bir muallim tarafından uygulamalı olarak öğretilmektedir. Bize yardım etmek için geminin elektrik zabiti, torpido ve elektrik derslerini vermektedir.

Geminin seyir zabıtine, geçen iki eğitim dönemi boyunca görevini hakkıyla yerine getirdiği için teşekkür ederim. İkinci dönemde kimi zaman geminin işaret zabiti, özel olarak talime çıkararak yardım etmiştir. Kendisine müteşekkirim. Ayrıca çarkçı muallimine yardımcı bir zabıt ayrılmıştır. Fakat torpido ve elektrik derslerinin resmî bir muallimi yoktur. Geminin elektrik zabiti, hususi emirle elektrik, dinamo, motor, arka lambaları, projektör, piller vesaire gibi program dahilinde olan konuları öğretmiştir. Kendisine bu

⁶ Savaş gemilerinde topların yerleştirildiği güverteye verilen isimdir.

⁷ Savaş gemilerinde neferlerin yattıkları koğuşur.

⁸ Ayak, adım. Metrenin üçte biri kadar olan uzunluk ölçüsüdür. On iki parmak uzunluğu ve yarım arşın da denirdi.

konuda fevkalade müteşekkirim. Bu iki derse gerekli olduğu kadar önem verilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde mektep gemisindeki eğitim tamamlanacaktır.

Ders programı: Yeni eğitimin uygulanmasında sıkıntılar vardır. Gerçekten bahriye kurulu, çarkçılıkta, topçulukta ve gemicilikte ders saatlerinin azlığından bahsetmiştir. Ancak sıkıntılar, ders devresinin kısalığından dolayı eğitimin hızlı olarak işlenmesinden meydana gelmiştir. Bununla beraber uygun bir süratle eğitime devam edilirse şikâyet edilmeyecektir.

Eğitim dönemi: Gemi, kış hayatına nispeten elverişlidir. Ancak tecrübelerimiz, içinde bulunduğumuz mevsimin düzenli çalışmaya daha uygun olduğunu göstermiştir.

Eğitim süresi: Öğrenmek, uygulamak, öğretmek, uygulatmak ve kısmen şahsî terbiyenin oluşturulması için eğitim müddeti en az altı ay olmalıdır. Gerektiği takdirde muallim raporlarıyla eğitim süresi iki ay uzatılabilir.

Bir sınıfın iki devreye ayrılması: Bu durum, zaman yönünden zararlıdır. Bununla beraber donanmaya sevk edilenler, oradaki muallimlere problemler çıkarmaktadırlar.

Bir sınıfın bir devrede eğitilmesi için gerekli tedbirler: Açıklandığı gibi, zabıtlar ve mürettebat azaltıldıktan sonra top ambarı tamamen talebelere tahsis edilmelidir. Top ambarında bulunan 12 santimetrelik altı top da çıkarılmalıdır. Buranın lombar kapakları büyük lombozlu olarak başa ve kıça açılacak şekilde düzenlenmelidir.

İstikbalin mektep gemisi: Mesudiye veya kruvazörlerden biri mektep gemisi olmalıdır.

Müracaat ve engelleme: İngiltere’de eğitim almış çeşitli sınıftan zabıtlar donanmamızda görev yapmaktadır. Bununla beraber eksik olduğumuzu düşünerek mektep gemisi eğitimi yapamayacağımız ve kesinlikle yabancı muallim getirilmesi hususlarında ısrar etmeyeceğim. Görev için istekli zabıtlarımızın bir eksikliği ortaya çıkabilir. O da müracaat ve engelleme kelimelerinde aramalıdır.

İlerleme yolundaki askerî hayatımızda harcanan mesainin çoğu boşa gitmektedir. Bunun sebebi ise ast ve üstün birbirine müracaat ettiğinde kolaylık yerine zorluk çıkarılmasıdır. Halbuki yabancı bir muallim kısmî zorluğa rağmen çoğu zaman kolaylık görür. Terakki edilmediğinden meydana gelen bu durum yerli muallimlerde bıkkınlık oluşturmaktadır. Her ne olursa olsun mektep gemisine, eğitimi kolaylaştıracak ilim ve fenne aşına bir süvari tayin edilmelidir.

Mühendis talebelerin asker kıyafeti: Talebelerin kıyafetleri ve kılıçları, elbise nizamnamesine uygun değildir. Ayrıca çoğunluğunun setreleri⁹ yoktur. İstanbul dışında kıyafet konusunun düzenlenmesinde zorluklarla karşılaşmakta ve talep edildiği gibi olmamaktadır. Nezaretinizin bu sene mektepten çıkan talebelere kıyafet konusunda yardım etmelerini ve kolaylık göstermelerini rica ederim.

Talebelerde bulunması gerekli olan eşya: Bir setre takımı, iki ceket takımı, üç çift fotin, üç hasırlı fes, iki çift beyaz ve kahve renk eldiven, iki baştan geçme kalın beyaz fanila, dört iç elbise, iki tane yastık ve yatak yüzleri, bir tıraş ve tuvalet takımı, biri kaliteli

⁹ Düz yakalı, önu ilikli bir ceket türüdür.

üçü normal kumaştan dört beyaz elbise, bir çift beyaz iskarpin, biri el olmak üzere iki bavul.

Müteferrika ve masraflar: Kırtasiye, kitap veya muallim kurulunun lüzum göreceği diğer bir malzemenin satın alınması için eğitim devresinde müteferrika veya masraflar namına 3.000 kuruşluk bir bütçe ayrılmalıdır. Bu meblağın harcanması gemi süvarinin onayına bağlanmalıdır. Meblağın sarfı ve devri geminin muhasebesine kayıt edilmelidir.

İstimbot: Acilen en azından bir istimbot verilmelidir. Başka kaynaklardan tedarik edilemiyorsa Barbaros veya Turgud zırhlılarının birinden alınmalıdır. İstimbot, talebelerin talim ve tedrislerinde son derece faydalı olacaktır.

Teftiş ve yoklama: Mektep gemisi zaman zaman askerî ümera tarafından teftiş edilmelidir. Böylece talebelerin eğitimleri, talimleri ve terbiyeleri kontrol olunmalıdır. Bunun yanında seyahat sırasında uğranılan mahallerde mülkiye memurları da gemiye davet edilmelidir. Bu durumdan her iki taraf da istifade edecektir. Maruzatıma burada kemâl-i edeple son veririm' (DTA., BN., 138/3149).

Bütün problemlere rağmen imtihanların yapıldığı sene Bahriye Mektebi'nden 48 talebenin uhdesine sınıf-ı harp mühendisliği tevcih edilmesine 26 Ağustos 1912'de karar verilmiştir (BOA., BEO., 4076/305700). Böylece mezun olarak mektepten ayrılmış ve Osmanlı donanmasına katılmışlardır.

SONUÇ

Çalışmada incelenen raporlar, II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı bahriye eğitiminin bir fotoğrafını çekmekte ve sistemin parçaları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bunlardan birincisi mümeyyiz raporlarındaki bilgilerdir. Bu bağlamda mümeyyiz raporları, öğrencilerin seviyesini ölçmesi, sonraki öğretim programlarında kullanılması ve okul idaresinin öğretmenlerin gözünden öğrencileri değerlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Raporların bir kısmı yedi sekiz satır kadar kısayken en uzununu bir sayfadır. Bu durum Osmanlı askerî eğitim geleneğinde rapor yazma alışkanlığının olmadığını ve zabıtların kendilerini ifade etmekteki sıkıntılarını gösterebilir. Aynı zamanda raporların kısa olması, mecburiyet durumunda kalındığı için yazıldığını düşündürmektedir. Bu tarz raporlarda sezilen bir diğer durum, fazla mesai harcamak istemeyen mümeyyizlerin, kurum yönetimine duymayı istedikleri bilgileri vermeleridir. Bu bağlamda problemlere çok az yer verilmiştir. Kurum müdürünün raporunda kopyacılık son derece yaygın olarak vurgulanırken, mümeyyizlerden sadece bir tanesi bu durumdan şikâyet etmiştir.

Mektep müdürünün raporunda ise öğrencilerin bahriye mesleğine bakış açıları ve kurumun sorunlarının önemli bir kısmı vurgulanmıştır. Bu sayede kurumda yeni eğitim programından ziyade insanî faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Mektepten beklenen sonucun alınmasının ancak öğrencilerin zihniyetinin değişmesiyle olacağı, bunun ise zabıtların fedakarlığından çok daha fazla olarak talebe seçiminde sosyolojik, psikolojik ve fiziksel unsurların dikkate alınmasıyla mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Mektep gemisi süvarisinin raporunda ise plansız hareket edilmesinin sonuçları gösterilmektedir. Son dönem askerî çalışmalarda görülen teçhizat eksikliği burada da karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında bu rapor, bahriye zabıtlarının bir sonraki neslin eğitimlerine gereken önemi vermediklerini dahi göstermektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki Osmanlı Devleti, bilhassa XIX. yüzyılın ikinci yarısında karşılaştığı ciddi sorunlar sebebiyle bir ölüm-kalım mücadelesine girişmiş ve bu kapsamda varlığını devam ettirmek için elzem görülen bahriye eğitimini model aldığı İngiliz sistemine çevirmeye çalışmış; bu yolda pek çok olumlu veya olumsuz gelişmeyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Raporlardan edinilen kanaat, İngiliz eğitim sisteminin uygulanmasının Bahriye Mektebi üzerindeki etkilerinin incelenmesi için çok daha geniş çaplı akademik araştırmalara ihtiyaç duyulduğudur. Pek tabiidir ki, burada makale kapsamında sunulan bilgiler yeni problematikleri de ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Bahriye Salnamesi. (1328). On Sekizinci Tertip. Matbaa-i Bahriye.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

BOA., HR.SFR.3., 613/1

BOA., A.MKT.NZD., 312/49

BOA., BEO., 3012/225844

BOA., BEO., 3163/237176

BOA., BEO., 4076/305700

BOA., İ.MMS., 173/25

BOA, MV., 117/35

BOA., Y.MTV., 303/118

BOA., A.TŞF., 5/96

BOA., A.M., 5/78

BOA., ML.EEM., 694/60

DTA (Deniz Tarihi Arşivi)

DTA., BN., 138/3149

Eserler

Beydilli, K. (2015). *İstanbul'da deniz ve kara mühendishanelerinin kuruluşu ve faaliyetleri (1775-1839)*. Büyük İstanbul Tarihi. <https://istanbultarihi.ist/353-istanbulda-deniz-ve-kara-muhendishanelerinin-kurulusu-ve-faaliyetleri-1775-1839>

Çoker, F. (1977). Deniz harp okulumuz. Deniz Basımevi.

Dal, D. (2021). Stratejik iş birliği ve askerî danışmanlık kapsamında Osmanlı donanmasında amiral Limpus misyonu (1912-1914). *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(38), 441-479. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrj.964075>

Genelkurmay Başkanlığı. (1941). *Deniz mektepleri tarihçesi (1928-1939)*. Deniz Matbaası.

Hacıoğlu, D. (2013). *Tanzimattan I. Dünya harbine Osmanlı bahriyesi*. Deniz Basımevi.

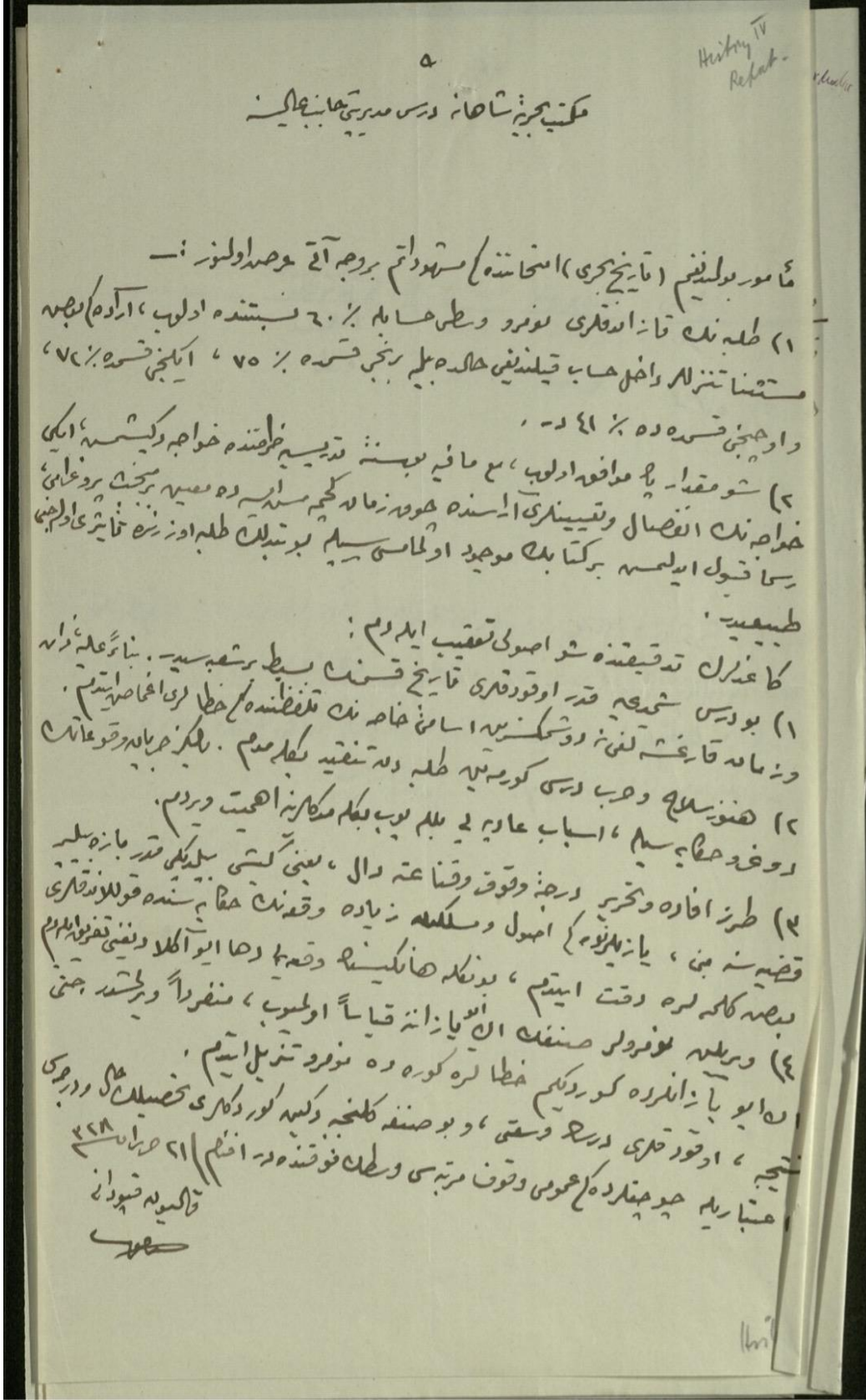
Kaçar, M. (2008). Tersâne Hendesehânesi'nden Bahriye Mektebi'ne Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayûn. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 9(1), 51-77.

- Karadoğan, U. C. (2008). Birinci Dñnya Savaşı'na girerken donanmada yapılan ıslah çalışmaları ve yabancı uzmanlar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(72), 757-796.
- şanal, M., & Demiz, T. (2012). Heybeliada Bahriye Mektebi ve Tñrk eğitim tarihindeki yeri. *Belleten*, 76(275), 167-206. <https://doi.org/10.37879/belleten.2012.167>
- Uras, N. (1973). Mekteb-i Bahriye-i şahane 1876-1918. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 482, 44-56.
- Yakıtal, E. (1991). *Bahriye mektebi*. TDV İşlam Ansiklopedisi.

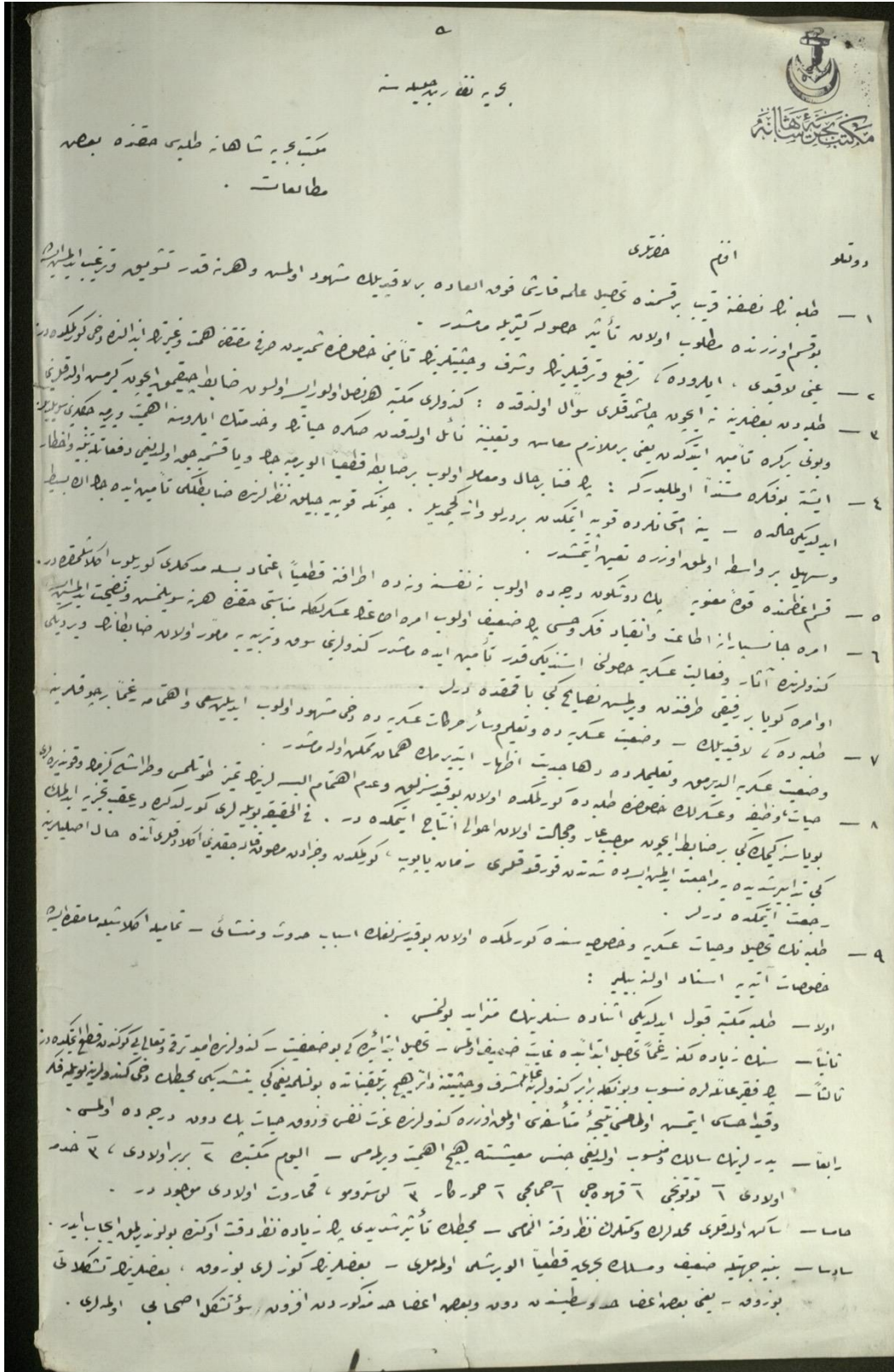
İnternet Kaynakları

- Deniz Harp Okulu. (2023). *Deniz harp okulu komutanları*. Milli Savunma Ûniversitesi Deniz Harp Okulu. http://dho.msu.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/01_Sabitler/komutan/Komutanlar%C4%B1m%C4%B1z.html

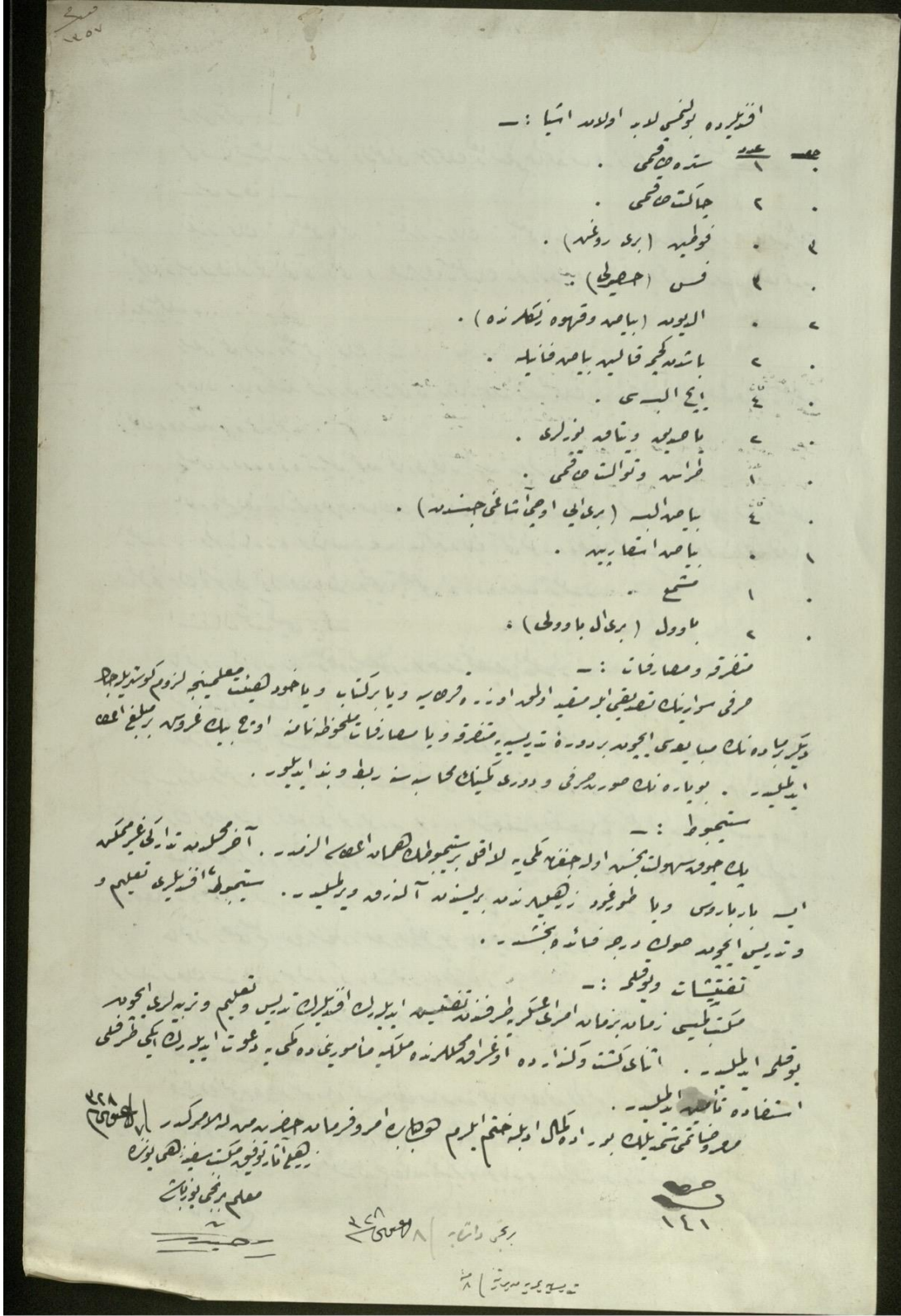
EKLER

Ek 1. Kalyon Kaptanı Yakub'un 4 Temmuz 1912 (21 Haziran 1328) tarihli raporudur (DTA., BN., 138/3149).

Ek 2. Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı Sermet Mustafa'nın 14 Temmuz 1912 (1 Temmuz 1328) tarihli raporunun ilk sayfasıdır (DTA., BN., 138/3149).

Ek 3. Âsâr-ı Tefvîk Mektep Sefinesinde Muallim Birinci Yüzbaşı Haydar'ın 20 Ağustos 1912 (7 Ağustos 1328) tarihli raporunun son sayfasıdır (DTA., BN., 138/3149).